

Tero Ahlgren

Tero Ahlgren, FM, folkloristiikka,
Turun yliopisto

VIDEOMEEMIT JA VERNAKULAARI AUKTORITEETTI

Hitler kuulee ja El Risitas -meemit yhteiskunnallisen kommentoinnin muotona

Internetkulttuurissa meemeistä on kasvanut yksi yhteiskunnallisten ja poliittisten keskusteluiden väline. Videomeemit ovat yksi meemien muoto, jossa alun perin populaarikulttuurisesta lähteestä otettu videomateriaali on muokattu vernakulaariin eli kansanomaiseen ja omaehtoiseen käyttöön esimerkiksi osaksi poliittista keskustelua.

Internetkommunikaation painoarvon muutos tekstipohjaisesta materiaalista enemmän visuaaliseen materiaaliin on kasvattanut visuaalisen ilmaisun kulttuurista merkitystä: visuaalisuus mahdollistaa erilaisten ilmiöiden, kuten poliittisten sisältöjen ja populaarikulttuurin tuotteiden, sujuvan yhdistelyn ja monipuolisia tulkintojen mahdollisuuksia (ks. Blank 2013, 40; Shifman 2014, 150). Valmista videoaineistoa ja luovaa videokuvanmuokkausta yhdistelevät videomeemit ovat hyvä esimerkki tästä. Esimerkiksi historiallisen poikkeustilan, kuten vuoden 2020 koronapandemian, aikana internetissä voi tavata Adolf Hitlerin kommentoimassa vessapaperin hamstraamista tai levottomasti nauravan espanjankielisen koomikon kommentoimassa Huoltovarmuuskeskuksen tekemiä suojainhankintoja.

Monipuolisella videomeemiaineistolla, jossa yhdistellään audiovisuaalisen populaarikulttuurin tunnistettavia sisältöjä, kommentoidaan yhteiskunnallisia ilmiöitä sosiaalisen median eri alustoilla. Koronapandemiaa käsittelevät meemivideot ovat osa samankaltaisista videoista muodostuvaa kokonaisuutta, joka asettuu institutionaalisen viestinnän ja sen käyttämien keinojen ulkopuolelle. Vastakaikua mahdollisista yleisöistä haetaan korostamalla tarkoitushakuisesti kansanomaisia ja omaehtoisia, eli vernakulaareja, viestinnän muotoja. Verrattuna siihen, miten esimerkiksi politiikkaa dramatisoidaan ja miten siitä luodaan mielikuvia ammattituotantona elokuvissa,

videomeemeissä hyödynnetään populaarikulttuurin hahmoja tavalla, joka mahdollistaa omaehtoisen kommentoinnin. Meemien tekeminen ja jakaminen onkin nykykulttuurissa suosittu tapa osallistua keskusteluun ja käsitellä niin yhteisöille kuin yksilöille merkityksellisiä asioita.

Artikkelissani tarkastelen meemejä, niiden tekemistä ja jakamista, vernakulaareina toiminnan konventioina – tämän hetken folklorena, jolla osallistutaan internetissä yhteiskunnalliseen keskusteluun. Keskeisinä kysymyksinä selvittän, miten meemeissä hyödynnetään niiden vernakulaaria luonnetta ja sen tuomaa sosiaalista auktoriteettia ja miten meemien avulla voidaan osallistua ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen keskusteluun. Tarkastelen kahta suosittua meemiä, *Hitler kuulee* ja *Espanjalaismies/El Risitas*, ja niiden käyttöä suomenkielisessä kontekstissa. Molemmissa toimintamalli on sama: alkuperäisen, elokuvasta tai televisio-ohjelmasta otetun videopätkän tekstitys on muutettu käsittelemään eri aihetta kuin alun perin. Ajankohtaisten tapahtumien lisäksi videoissa käsitellään katsojien yhteisöllisyyttä rakentavia aiheita, kuten eri harrastuksia sisäpiirin sanastoineen. Artikkelissani keskityn 13 videomeemiin, joissa käsitellään ajankohtaisia yhteiskunnallisia keskusteluja vuosilta 2012–2020.¹ Koska meemien vaihtuva sisältö luodaan tekstityksellä, analyysini kohdistuu erityisesti videoissa käytettyyn sanastoon eli siihen, mitä pähahmojen repliikeiksi laitetaan.

Artikkelissani esittelen ensin sekä meemiä että vernakulaaria tutkimuksellisinä ja analyttisinä käsitteinä. Vernakulaariin viestintään liittyvät myös vernakulaarin auktoriteetin ja vernakulaarin rekisterin käsitteet, joita tarkastelen folkloristisen tutkimuksen näkökulmasta. Sen jälkeen käsittelen aineistoni avulla sitä, miten edellä nimetyt kaksi meemiä toimivat vernakulaaria auktoriteettia hyödyntävinä yhteiskunnallisen kommentoinnin muotoina.

Internetmeemi vernakulaarina viestinnän muotona

Meemi on käsitteenä alun perin toiminut analogiana geenille siirtäen kuitenkin huomion kulttuurin ilmiöihin ja tuotteisiin. Käsitteen luonut Richard Dawkins (1976) viittasi sillä kopioitumalla tai imitoimalla leviäviin kulttuuri-ilmiön mahdollisimman pieniin yksiköihin, jotka geenien tavoin kilpailevat mahdollisuudesta jatkaa olemassaoloaan – meemien kohdalla keskeistä on se, miten ilmiöt onnistuvat kilpailemaan ”isäntiensä” huomiosta ja samalla sopeutumaan sosiokulttuuriseen ympäristöönsä parhaiten. Käsitettä on kuitenkin kritisoitu sen analogiasta biologian käsitteistöön. Lisäksi arkipuheessa ”meemi” on etenkin internetin ilmiöiden parissa vakiintunut tarkoittamaan mitä vain kaavamaisista ja laajalle leviävää ilmaisua. (Shifman 2012, 188–189; Vainikka 2016, 61.)

Mediatutkija Limor Shifman painottaa meemin käsitteen käytännöllisyyttä analyttisenä työkaluna, jolla tarkastella nykypäivän digitaalista kulttuuria. Ihmisten tekemillä teknisillä, kulttuurisilla ja sosiaalisilla valinnoilla on ratkaiseva rooli meemien leviämisessä, eivätkä meemit ole eristyksessä olevia yksiköitä. Shifmanin sanoin meemit ovat ”rakennuspaloja monimutkaisille toistensa kanssa vuorovaikutuksessa oleville kulttuureille” (Shifman 2012, 188–189) tai ”postmodernia folklorea”, jonka tuotteiden kautta rakennetaan jaettuja normeja ja arvoja (Shifman 2014, 15). Hän huomauttaa myös, että sosiaalisen median myötä ”jakamisen” (*share*) käsite on muuttunut. Se viittaa yhtäältä asioiden ja esineiden jakamiseen ja toisaalta jakamiseen kommunikaationa: jakaessaan esimerkiksi Facebook-profiilissaan meemivideon käyttäjä sa-

1 Osaa videoista olen tarkastellut aiemmin pro gradusani, jossa aineistona oli 25 suomenkielistä bunkkerikohdasta hyödyntävää videota. Näiden videoiden lataaminen YouTubeen ajoittui vuosille 2011–2017. Otos ei siis ollut kovin kattava määrällisesti ja ajallisesti. Aineiston avulla saa kuitenkin kuvan siitä, minkälaisia aiheita näissä videoissa käsitellään. Keskeisiksi teemoiksi nousivat ammattuurheilu, harrastukset ja teknologia, videopelit, paikallispolitiikka, YLE:n ohjelmat, maahanmuuttopolitiikka, julkisuuden henkilöt, nuorisokulttuuri (”jonnet”), muut ajankohtaiset tapahtumat, paikkakunnat ja sauna. (Ahlgren 2018.)

malla tuo ilmi mahdollisen suhtautumisensa tuohon videoon ja sen sisältöön, ja hän odottaa tietynlaisia reaktioita muilta käyttäjiltä. (Shifman 2014, 18–19.)

Folkloristi Lynne S. McNeill huomauttaa, että suuri osa meemejä jakavista käyttäjistä ei itse laadi uusia versioita kyseisestä meemistä. Näiden ”aktiivisten kuuntelijoiden” rooli meemien leviämisen on silti olennainen. Meemi pysyy tunnistettavana ja on merkityksellinen aktiivisille kuuntelijoille: sen koetaan esimerkiksi sopivan johonkin tiettyyn kontekstiin. Yksittäiset folkloren tuotteet voivat sisältää myös viittauksia toisiin tuotteisiin, kuten toisiin meemeihin. (Internet)folkloren taitajan traditionaalinen kompetenssi on siinä, miten hyvin hän tunnistaa nämä meemikontekstit ja -viittaukset. (McNeill 2015, 12–13, 16–17.)

Shifman muotoileekin *internetmeemin* olevan 1) ryhmä digitaalisia objekteja, jotka jakavat yhteisiä piirteitä sisältönsä, muotonsa ja asennoitumisensa kautta, ja jotka 2) luodaan tietoisena toinen toistensa olemassaolosta, ja joita 3) levitetään, imitoidaan ja/tai muokataan internetin välityksellä usean eri käyttäjän toimesta (Shifman 2014, 41; Vainikka 2016, 61). Digitaalisen kulttuurin tutkija Petri Saarikoski kirjoittaa *meemiuniversumista*, jossa esimerkiksi yksittäinen populaarikulttuurin ilmiö synnyttää poikkeuksellisen paljon erityyppisiä meemejä, jotka linkittyvät keskenään ”intermediaaliseksi hämähäkinverkoksi” (Saarikoski 2016). Koska meemeissä käyttäjät osallistuvat omalla luovalla toiminnallaan jaettuun kulttuuriin ja sen sisällä käytyihin keskusteluihin, meemejä on hyödyllistä tarkastella paitsi viestinnän myös folkloren muotona. Tässä artikkelissa muotoilen folkloristista lähestymistapaa vernakulaarin käsitteen kautta.

Käsitteellä *vernakulaari*² viitataan yleensä ”kansanomaisuuteen” esimerkiksi kielenkäytössä tai tapakulttuurissa. Aiempi vastakkainasettelu kansan ja eliitin kulttuureista on monilta osin vanhentunut, mutta tästä huolimatta kansan käsite ja kansan kulttuuri on säilyttänyt elinvoimaisuutensa osoituksena kulttuuri- ja yhteiskuntainstituutioiden ulkopuolella syntyvistä ja tapahtuvista ilmiöistä. Vernakulaari kulttuuri on spontaania, arkista ja omaehtoista. Nykyhetken vernakulaari kulttuuri ilmentää myös monipuolisia digitaalisia alustoja, ja erilaiset viestintäteknologiat ovat mukana arjessa tapahtuvassa verkostoitumisessa, keskusteluissa ja itseilmaisussa. (Koski & Turtiainen 2020, 85–86.) Internetissä vernakulaariin liitetystä paikallisuudesta korostuu yhteisö- ja diskurssikohtaisuus maantieteellisyyden sijaan (Koski & Turtiainen 2020, 87). Monien käyttäjien jakamat ja omaehtoisesti muokkaamat internetmeemit ovat nykyteknologian tukemaa yhteisö- ja diskurssikohtaista vernakulaaria kulttuuria. Meemeihin liitetään myös niiden koettu spontaanisuus ja reagointi ajankohtaisiin tai arkisiin tilanteisiin. Meemien vastaanottoon ja auktoriteettiin osana keskustelua vaikuttavat muun muassa niiden sisältöjen ja käyttökontekstien toimivat valinnat.

Vernakulaarille auktoriteetille on folkloristi Robert Glenn Howardin mukaan keskeistä vetoaminen jonkin asian perinteellisyyteen: vetoamalla siihen, että muutkin henkilöt ovat aiemmin toimineet samoin, haetaan luottamusta omalle viestille, ja siten itselle vaikutusvaltaa. Institutionaalista auktoriteetista vernakulaari auktoriteetti eroaa etenkin siinä, ettei viestin takana koeta olevan virallisen instituution pyrkimystä vaikuttaa suoraan ja mahdollisesti pakottaa omaa viestiään läpi. Sosiaalisen median käytön lisääntyessä myös mahdollisuus valikoida institutionaalisten ja vernakulaarien viestien välillä lisääntyy. Samalla kuitenkin keskittyminen vain esimerkiksi omaa arvomaailmaa tukeviin viesteihin luo ”vernakulaareja verkkoja”, joissa nämä viestit saavat entistä enemmän auktoriteettia. Vernakulaarit verkot voivat olla osal-

2 Sanan ”vernakulaari” tausta on latinan *vernaculus*-sanassa, joka viittaa johonkin kotoisaan mutta myös proletaariseen (Hakamies & Heimo 2019, 15). Sanalla viitataan myös antiikin roomalasiin kotioirjiin (*verna*), jotka usein hallitsivat äidinkielenä lisäksi latinan kielen ja olivat siten erityisessä asemassa ollessaan samanaikaisesti institutionaalisen tahon määrittämiä mutta myös virallisille toimijoille (orjien omistajille) vaihtoehtoisen ryhmän edustajia (Howard 2008, 204).

listujiaan voimaannuttavia, mutta myös rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan toimia. (Howard 2013, 80–83.)

Vernakulaarisuus voi olla myös hybridistä, jossa hyödynnetään institutionaalista lähteistä peräisin olevaa materiaalia, kuten videoaineistoa ja aineiston jakamista tukevia sosiaalisen median alustoja, oman spontaanin toiminnan osana. Samoin instituutiot voivat hyödyntää vernakulaaria aineistoa, kuten erilaisia meemejä ja niihin liittyviä viittauksia. Ero kaupallisen ja omaehtoisen toiminnan välillä hämärtyy muun muassa blogeissa, joiden sisältö on vernakulaaria, mutta jotka sijaitsevat kaupallisten tahojen ylläpitämällä palvelimilla ja sisältävät mainoksia. Kaupalliset tahot voivat myös aktiivisesti rajoittaa sitä, minkälaista sisältöä niiden kautta voi julkaista. Toisaalta vernakulaarin auktoriteetin epäonnistunut hyödyntäminen institutionaalisia tarkoituksia varten voi karkottaa tavoitellun yleisön. (Howard 2008, 194, 211.) Sekä Hitler kuulee -meemin rakennetta että El Risitasin hahmoa on molempia hyödynnetty myös markkinoinnissa. Rakkautta ja anarkiaa -elokuva-festivaali mainosti vuonna 2014 ohjelmistoaan Hitler kuulee -videoita yksityiskohtaisesti tyyllittelevällä Mannerheim kuulee -mainosvideolla (YouTube.com/Helsinki Film Festival). Grandiosa taas mainosti pizzojaan sarjalla videoita, joissa esiintyy Juan Joya Borja, eli El Risitas (esimerkiksi YouTube.com/Grandiosa Suomi).

Vernakulaarin auktoriteetin ja vernakulaarin hybridisyyden ohella keskeinen käsite on vernakulaarin rekisteri. Vernakulaarin ilmaisen tarkastelu vertaisuutta ja instituutioiden ulkopuolisuutta ilmaisevana rekisterinä kiinnittää huomion toimijan erilaisiin rooleihin, tavoitteisiin ja sosiaalisiin sidoksiin. Tilannekohtaiseen positioon ja myös sopivan rekisterin valintaan vaikuttavat viestintäkanava, aihepiiri, kohderyhmä ja viestijän tavoitteet. Vernakulaaria auktoriteettia luo tuon rekisterin taitava hallinta riippumatta siitä, onko viestijän tausta institutionaalinen vai ei. (Koski & Turtiainen 2020, 88.)

Meemien vernakulaari luonne näkyy muun muassa siinä, miten yksittäiset videot tunnustetaan kyseisiksi meemeiksi niiden piirteiden ja käyttöyhteyksien kautta ja miten nämä piirteet ja yhteydet koetaan muotoutuneen epävirallisten, usein anonyymiksi jäävien, toimijoiden toimesta. Meemit ovat esimerkki myös vernakulaarin hybridisyydestä siten, että sen lisäksi, että ne hyödyntävät institutionaalisten toimijoiden, kuten elokuva- ja televisiotuottajien tuottamaa aineistoa, myös osa virallisista instituutioista on ottanut meemit osaksi viestintäänsä: muun muassa Verohallinto on hyödyntänyt markkinoinnissaan erilaisia populaareja internetilmiöitä. Tunnettujen meemien onnistunut muokkaaminen omaan käyttöön ja meemien jakaminen ovat myös nopeita omaehtoisia tapoja osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja tuoda esille omaa kantaa.

Intertekstuaaliset Hitler kuulee ja El Risitas -meemiryppäät

Eri meemit muodostavat laajan kokonaisuuden intertekstuaalista aineistoa. Folkloristit Anne Heimo ja Kaarina Koski mainitsevat populaarikulttuurin olevan yksi keskeisimpiä lähteitä meemeissä käytetylle materiaalille – siinä missä esimerkiksi yksittäiset uutiset eivät pysy ajankohtaisina ja yksittäiset poliittiset toimijat vaihtuvat, tietyt populaarikulttuurin hahmot pysyvät. Kaupallisten lähteiden, kuten esimerkiksi elokuvien ja tv-sarjojen, lisäksi meemiaineiston lähteinä ovat monet internetin piirissä luodut populaarikulttuurin ilmiöt, kuten esimerkiksi henkilöt, jotka on nostettu huomion keskipisteeseen jostakin aiemmin viraaliksi levinneestä videosta. Yksi esimerkki jälkimmäisestä on

El Risitasin hahmo. Heimo ja Koski huomauttavat myös, että vernakulaarille viestinnälle tyypillisesti eri meemiaiheet esiintyvät niin internetissä kuin sen ulkopuolisissakin lähteissä ja niihin voidaan viitata eri tavoin: tunnistettava meemiaihe voi näkyä esimerkiksi penkkariauton kyljessä. (Heimo & Koski 2014, 11.) Myös mediatutkija Eliisa Vainikka huomauttaa, että monet verkon eri alakulttuureissa alkunsa saaneet meemit eivät kuulu enää vain näiden kulttuurien piiriin vaan leviävät digitaalisen teknologian avulla eri alueille yhteiskunnassa, muun muassa Facebookissa kiertäviksi poliittisiksi meemeiksi (Vainikka 2016, 61).

Artikkelissa tarkastelen kahta videomuotoista meemiä, joilla on yllä mainittuja intertekstuaalisia ja laajalle leviäviä kulttuurisia piirteitä. Hitler kuulee -videoiden pohjana on kohtaus Olivier Hirschbiegelin ohjaamasta elokuvasta *Perikato* (*Der Untergang*, Saksa 2004), jossa edesmennyt Bruno Ganz näyttää Adolf Hitleriä. Kohtauksessa Hitler raivoaa esikunnalleen Berliinin jäätyä piiritetyksi ja Saksan joutuessa alakynteen toisen maailmansodan loppuvaiheissa. Suurin osa videosta on Hitlerin puhetta ja eleitä, mutta myös muille kohtauksen hahmoille on meemivideoissa usein kirjattu repliikkejä, mikä tekee niistä olennaisen osan videoiden sisällöstä. Keskeisiä sanoitettuja hahmoja Hitlerin ohessa ovat kenraalikutna Hitlerin syytöksiltä puolustava Wilhelm Burgdorf (näyttelijänä Justus von Dohnányi) ja elokuvan päähenkilö Traudl Junge (näyttelijänä Alexandra Maria Lara), joka lohduttaa toista sihteerinä toimivaa henkilöä, Gerda Christiania (näyttelijänä Birgit Minichmayr). Videoiden kesto on tyypillisesti noin neljä minuuttia, ja kohtauksessa on useita avainkohtia, joihin tekstitys pitää sovittaa, joten videoiden tekeminen vaatii suunnitelmallisuutta. Tunnelma kohtauksessa vaihtelee Hitlerin raivosta kohti lopun alistumista kuvaavaan tilanteeseen. Kohtaus on taustoiltaan myös yksi tarkimmin dokumentoituja sodan loppuvaiheen tapahtumia, ja kohtauksessa Hitler myös ensimmäisen kerran toteaa ääneen, että ”sota on hävitty” (Saarikoski 2016).³

Edellä esitelty niin kutsuttu bunkkerikohtaus on suosituimpia versioita Hitler-videomeemien osalta, mutta myös monia muita kohtauksia samasta elokuvasta on muunneltu meemeiksi samalla idealla eli uudelleen tekstittäen. Kohtauksiin voidaan myös leikata materiaalia muista elokuvista, sarjoista, musiikkivideoista tai esimerkiksi peleistä, tai niihin voidaan lisätä intertekstuaalisia viitteitä muihin meemiaiheisiin. Erilaisten Hitler-videomeemien ympärille on muodostunut oma fanikulttuurinsa, jonka yhtenä kokoavana sivustona on avoimesti muokattavissa oleva sanakirjamainen sivusto Hitler

3 Hitlerin populaarikulttuurisen hahmon ja erilaisten Hitler-meemien historiasta laajempi katsaus on Petri Saarikosken (2016) artikkelissa. Hän kontekstualisoi Hitler-meemit elokuvahistoriaan, Hitlerin historialliseen hahmoon, populaarikulttuurin karikatyyreihin ja fanikulttuuriin tuoden esille sen, miten meemit voivat toimia yhtä aikaa osana sekä kansainvälistä ilmiötä että kansallisesti kytkeytyviä sisältöjä. Saarikosken argumentti nostaa esille, miten meemien tekijät ovat tietoisia (ja olettavat yleisönkin olevan) monenlaisista päällekkäisistä rekistereistä niin yhteiskunnan, populaarikulttuurin kuin digitaalisen kulttuurin suhteen. Artikkelissa kuvaillaan tarkemmin myös *unterganger*-fanikulttuurin muotoutumisen vaiheita.

Hitler kuulee -meemiä on hyödynnetty kommentoimaan Huoltovarmuuskeskuksen hankintoja.

Lähde: YouTube.com/Antti Leino.

Parody Wiki. Se sisältää linkkejä videoihin sekä taustoitusta ja historiaa Hitler-videoiden tekemisestä.⁴ (Hitler Parody Wiki.)

Varhaisimpia Hitler-videomeemejä ovat käyttäjän Julián Paredes alun perin 2005 tekemä, YouTube-sivustolle vuonna 2006 lataama video *La Caida* (*La versión No Oficial*), joka itse asiassa ei käytä bunkkerikohtausta pohjanaan (YouTube.com/Julián Paredes), sekä käyttäjän DReaperF4 tekemä video *Sim Heil: Der untersim* vuodelta 2006 (Hitler Parody Wiki, History of Downfall Parodies). Varhaisimpia suomenkielisiä esimerkkejä bunkkerikohtausta hyödyntävästä videosta on *Hitlerin olut-ongelma* vuodelta 2009, jossa kommentoidaan suomalaista alkoholipolitiikkaa (YouTube.com/Konna).

Toinen meemiesimerkki on El Risitas (vapaasti käännettynä ”Kikattelijä”) tai espanjalaismiesvideot, joiden pohjana on käytetty espanjankielisestä tv-ohjelmasta *Ratones Coloraos* vuodelta 2007 leikattua pätkää koomikko Juan Joya Borjan haastattelusta. Haastattelupätkä löytyy englanninkielisin tekstityksin muun muassa YouTubesta (YouTube.com/SaruWaza). Kyseisen koomikon taitelijan nimi juontaa hänen persoonallisesta naurustaan. Videolla Borja kertoo kokemuksistaan ravintolatyöntekijänä ja muun muassa siitä, miten nousuvesi oli vienyt mukanaan melkein kaikki hänen huuhtoutumaan laittamansa pais-tinpannut. Suomenkielisissä tekstityksissä käsitellään kuitenkin aivan muita aiheita Hitler kuulee -videoiden tapaan. Meemitietopankkina toimiva, käyttäjien muokkaama sivusto *Know Your Meme* jäljittää varhaisimmaksi El Risitas -meemivideoksi videon vuodelta 2014. Tässä meemivideossa kommentoidaan Egyptin sisäpolitiikkaa ja parodioidaan presidentti Abdel Fattah al-Sisia. Sitten moni samaa videotaustaa hyödyntävä teos on keskittynyt kommentoimaan etenkin videopelaamiseen liittyviä aiheita. (Know Your Meme, Spanish Laughing Guy/”El Risitas” Interview Parodies.) Suomenkielisissä El Risitas -videoissa käsitellään myös monia samoja aiheita kuin Hitler kuulee -videoissa, kuten maahanmuuttopolitiikkaa tai koronapandemiaa.

Shifman huomauttaa, että meemit eivät ole vain yksittäisiä hyvin leviäviä yksiköitä vaan ryhmä sisällön yksiköitä, joilla on yhteisiä piirteitä. Meemejä voi tarkastella usean *memeettisen ulottuvuuden*, eli eri imitoitavaksi sopivan piirteen kautta. Näitä ulottuvuuksia ovat ainakin meemituotteen sisältö, muoto ja asennoituminen. Asennoitumisella tarkoitetaan kaikkia niitä piir-

4 Sivuston aktiivisuus näyttää vähentyneen viimeisen kolmen vuoden aikana, mutta osa toiminnasta, kuten esimerkiksi erilaiset äänestykset parhaista videoista, ovat siirtyneet muille alustoille (esimerkiksi Discord-sovellukseen).

Myös Borjan haastatteluvideossa on kohtia, joita yleensä hyödynnetään kerronnan rytmittämiseksi. Kerronta alkaa vakavasti, kunnes Borja toteaa jotain, joka saa hänen pökkansa pettämään (YouTube.com/Master Sith). Kerronta vakavoituu uudestaan pieneksi hetkeksi videoiden loppupuolella, mutta jatkuu pian naurun säestämänä. Lähde: YouTube.com/Lumikane.

teitä, joilla meemin käyttäjät asemoivat itsensä suhteessa meemin tekstiin ja sen kohdeyleisöön. (Shifman 2014, 39–41.) Esimerkiksi käsittelemieni videomeemien kohdalla muoto – meemin pohjana käytetty video – voi pysyä lähes muuttumattomana,⁵ mutta niiden sisällöt käsittelevät monipuolisesti eri aiheita ja erilaisista näkökulmista.

Tässä artikkelissa tarkastelemieni suomenkielisten videoiden aihekokonaisuuksia ovat paikallispoliittiset päätökset, ympäristöpolitiikka, maahanmuuttovastaisuus, media ja tv-ohjelmat sekä koronapandemia. Yksittäisiä paikallispoliittisia ratkaisuja kommentoidaan esimerkiksi Tampereen raitiotieratkaisun (YouTube.com/valtteri_j) ja pääkaupunkiseudun Länsimetron rakentamisen osalta (YouTube.com/Lumikane). Molemmissa videoissa kommentoidaan myös ilmastopolitiikkaan liittyviä aiheita, joita käsitellään laajemmin autoilun verotusta käsittelevässä videossa (YouTube.com/ruostekasa). Maahanmuuttoa ja pakolaisuutta käsitellään erityisesti kolmessa aineiston videossa (YouTube.com/News; YouTube.com/Willie Mooshine; YouTube.com/Master Sith), ja näissä sisältö nojaa vahvasti etenkin maahanmuuttoon kielteisesti suhtautuvassa keskustelussa käytettyyn sanastoon ja kielikuviin sekä ennako-oletukseen pakolaisuuden tai maahanmuuton taustoista. Yhteiskunnallisesti suuntautunutta kommentointia on myös median toiminnan kritisointi, ja aineistossa tähän keskittyvät tupakkatuotteiden sensuroimista lastenohjelmissä käsittelevä video (YouTube.com/Jari Heinonen) ja etnisten ryhmien näkymistä televisio-ohjelmissä käsittelevä video (YouTube.com/Iltaurpot).

Paikallisuuden lisäksi meemit tarjoavat monipuolisen tavan käsitellä maailmanlaajuisia katastrofeja. Folkloristi Trevor J. Blank huomauttaa, että internetin mahdollistama folkloren nopeampi ja laajemmalle yltävä välittyminen koskee myös globaaleihin tapahtumiin liittyvää uutisointia ja näiden uutisten käsittelyä – mukaan lukien katastrofeja käsittelevien meemien levittymistä. Fyysisen yhteisöllisen läsnäolon puuttuessa yksi keino osoittaa solidaarisuutta onnettomuuden kohdanneita kohtaan on esimerkiksi tilanteeseen sopivan meemikuvan jakaminen. Huumori on myös keino käsitellä haasteita ja vastoinkäymisiä. (Blank 2013, 12.) Globaaliin koronapandemiaan liittyen Hitler on suomen kielellä kuullut ainakin vessapaperien hamstraamisesta (YouTube.com/jase sguy), Huoltovarmuuskeskuksen hankinnoista (YouTube.com/Antti Leino) sekä siitä, että ei pääse mökilleen pääsiäisenä (YouTube.com/Cosmic Jare). Myös El Risitasilla on ainakin pariin otteeseen ollut kommentoitavaa edellä mainituista suojainhankinnoista (YouTube.com/Tere Sammallahti; YouTube.com/aapooa). Lisäksi näiden kahden meemin tyylinen yksittäinen video on kuvaus Uudenmaan rajan avaamisesta vuonna 2030, ja pohjana tässä meemissä on käytetty saksankielisiä haastatteluja Berliinin muurin murtumista käsittelevästä uutisvideosta (TikTok.com/goals.johannes).

Vaikka vernakulaari auktoriteetti yhdistyy siihen, pidetäänkö meemien sisältöä uskottavana ja jakamisen arvoisena, voi vernakulaari auktoriteetti viitata ominaisuuden lisäksi myös yksittäiseen henkilöön. Yksi vernakulaaria ilmaisu hyödyntävä mutta samalla kaupallisesti kytkeytynyt ryhmä toimijoita on Kosken ja Turtiaisen artikkelissaan tarkastelemat somevaikuttajat, jotka hallitsevat vernakulaarin rekisterin tarpeeksi hyvin pystyäkseen kaupallisesta yhteistyöstä huolimatta luomaan vertaisuuden tunteen yleisönsä kanssa, ja siten pysymään seuraajiensa suosiossa. (Koski & Turtiainen 2020, 95–98.) Vaikka aineistoni videoista suurin osa on tehty nimimerkillä, yksi videoista on myös aktiivisena yhteiskunnallisena kommentoijana tunnetun Tere Sammallahten nimissä ja siten esimerkki meemin ottamisesta välineeksi omaan poliittiseen toimintaan.

5 Molemmissa esimerkkimeemissä videoon leikattu osuus alkuperäisestä ohjelmasta tai elokuvasta vaihtelee pituudeltaan hiukan. Hitler-videomeemien kohdalla on myös laajasti eri kohtauksia ja erilaisia muita mediamateriaaleja yhdisteleviä videoita, joita videoiden tekijöiden yhteisö ("untergangerit" suomeksi) kutsuvat "toisen" tai "kolmannen" sukupolven Hitler-videomeemeiksi (Hitler Parody Wiki).

Vernakulaarin rekisterin hallinnan merkitys meemisisältöjä laatiessa

Videomeemit osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun kommentoimalla ajankohtaisia aiheita. Osallistuminen huomataan kohdeyleisön parissa sitä helpommin, mitä taitavammin meemit hyödyntävät vernakulaaria rekisteriä. Tämä sisältää muun muassa meemityypin tuntemisen ja sille sopivien käyttökotekstien tunnistamisen. Vernakulaarin rekisterin hallinta kasvattaa myös meemin vernakulaaria auktoriteettia ja siten sisällön poliittista ja yhteiskunnallista merkitystä.

Aineistoni videoilla osoitetaan kiinnittyneisyyttä ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun muun muassa laittamalla hahmojen sanottavaksi argumentteja, joita asiasta käydyssä keskustelussa on julkisesti käytetty ja jotka ovat levinneet vernakulaariin keskustelukulttuuriin kyseisestä aiheesta. Esimerkiksi Tampereen raitiotietä ei Hitlerin mukaan pitäisi rakentaa, koska kuurot eivät kuulisi raitiovaunun lähestymistä ([YouTube.com/valtteri_j](https://www.youtube.com/watch?v=valtteri_j)). Laajempaan keskusteluun ilmastomuutoksesta globaalina ongelmana osallistutaan muun muassa vähätellen sen merkitystä verrattuna muihin globaaleina pidettyihin ongelmiin: suurempi ongelma on esimerkiksi väestönkasvu, Hitlerin sanoin ”planeetan ylikansoittuminen” ([YouTube.com/ruostekasa](https://www.youtube.com/watch?v=ruostekasa)). Rekisterin hallintaa onkin oikeanlaisten sanojen sovittaminen tunnettujen meemihahmojen repliikeiksi.

Toinen yhteiskunnallisen rekisterin rakentamisen keino on videoilla esiintyvien hahmojen nimeäminen, Hitler ja El Risitas mukaan lukien. Esimerkiksi Tampereen raitiotiepäätöstä kommentoivassa videossa Hitlerin raivoa jäävät kuuntelemaan ”vihreiden valtuustoryhmän kannattajat” ([YouTube.com/valtteri_j](https://www.youtube.com/watch?v=valtteri_j)), ja Huoltovarmuuskeskuksen hankinnoista kuulee pääministeri Sanna Marin ja huoneeseen jäävät viiden hallituspuolueen puheenjohtajat ([YouTube.com/Antti Leino](https://www.youtube.com/watch?v=Antti_Leino)). Huoneesta poistuvat myös esimerkiksi kaikki ne, joilla on enemmän kuin kaksi rullaa vessapaperia ([YouTube.com/jase_sguy](https://www.youtube.com/watch?v=jase_sguy)), ja yksi El Risitas -videoista on nimeään myöten yrittäjän näkökulma Huoltovarmuuskeskuksen kritisoituun suojainhankintaan ([YouTube.com/Tere Sammallahti](https://www.youtube.com/watch?v=Tere_Sammallahti)). Toisessa hankintoja kommentoivassa El Risitas -videossa kertojana on Huoltovarmuuskeskuksen virkahenkilöstön edustaja, joka tunnustaa, ettei heilläkään ole mitään käsitystä siitä, mitä ovat tekemässä ([YouTube.com/aapooa](https://www.youtube.com/watch?v=aapooa)). El Risitas toteaa videolla myös länsimetroon liittyen, että sillä ei ole väliä, etteivät kaupungin päättäjät tiedä, mitä hankkeessa on oikeasti meneillään, sillä sitä eivät tiedä edes hänen edustamansa hankkeen vetäjät ([YouTube.com/Lumikane](https://www.youtube.com/watch?v=Lumikane)).

Videoiden tekijöiden ja yleisön mahdollista asennoitumista tuodaan esille sananvalintojen ja kielenkäytön lisäksi viittaamalla julkisesti käytyyn keskusteluun tietystä aiheesta muun muassa liittämällä suora linkki *MV-Lehden* samaa tapahtumaa käsittelevään artikkeliin ([YouTube.com/News](https://www.youtube.com/watch?v=News)) tai lainaamalla laajemmin samaan aihepiiriin liitettyä, esimerkiksi äärioikeiston piirissä suosittua ”väestönvaihtoteoriaa”, jonka mukaan tällä hetkellä harjoitettu maahanmuuttopolitiikka on suunniteltua toimintaa ”kantäväestön” korvaamiseksi ([YouTube.com/Willie Moonshine](https://www.youtube.com/watch?v=Willie_Moonshine)). Virkahenkilöiden toimintaa esimerkiksi Huoltovarmuuskeskuksen hankinnoissa kommentoidessa voidaan viitata suoraan asiaan liittyviin julkisuuden henkilöihin ([YouTube.com/Antti Leino](https://www.youtube.com/watch?v=Antti_Leino); [YouTube.com/Tere Sammallahti](https://www.youtube.com/watch?v=Tere_Sammallahti)). Videoissa viitataan myös yleisesti näkemyksiin suomalaisen byrokraattisen järjestelmän toimivuudesta esimerkiksi toteamalla, että kun kerrankin viranomaista valvova säännöstö joustaa, henkilöstö tekee välittömästi vääriä ratkaisuja ([YouTube.com/Antti Leino](https://www.youtube.com/watch?v=Antti_Leino)).

Tarkastelemilleni meemeille on myös yhdistävänä piirteenä se, että niitä voidaan käyttää yhteiskunnallisessa keskustelussa yleisesti sopimattomaksi katsottujen ja suoran loukkaavien argumenttien toistamiseen. Pääosin anonyymisti tehdyt videot mahdollistavat tekijöistään irrallisten sisältöjen laatimisen. Samalla korostuu vernakulaarin rekisterin hallinnan merkitys tavoitellessa mahdolliselta kohdeyleisöltä toivotunlaisia reaktioita. Videoiden kielenkäyttö voi olla peittelemättömän rasistista ja epäinhimillistä kokonaisia ihmisryhmiä (YouTube.com/Willie Moonshine). Lisäksi videoissa voidaan tehdä yleistäviä oletuksia eri toimijaryhmien motiiveista. Islamia voidaan toiseuttaa esimerkiksi lainaamalla julkisessa keskustelussa esillä ollutta väitettä, että vastaanottokeskuksessa asuvat olisivat todenneet ruoan olevan niin huonoa, ettei se ”kelpaisi koirillekaan, vaan pitäisi antaa naisille” – tällä tavoin pidetään yllä tiettyä stereotyyppistä kuvaa muslimien oletetusta suhtautumisesta naisten oikeuksiin (YouTube.com/News). Videoissa voidaan Hitlerin suulla todeta sarkastisesti myös, että ”monikultti on rikkaus” viitaten laajempaan keskusteluun monikulttuurisuuden käsitteen ympärillä (YouTube.com/Willie Moonshine). Pakolaisuudesta käytävään keskusteluun viitataan toistuvasti myös lainaamalla oletusta siitä, että alaikäisenä maahan tulevat olisivat tosiasiassa aikuisia (esimerkiksi YouTube.com/Master Sith) tai jopa valtion johdon toimesta palkattuja näyttelijöitä (YouTube.com/Willie Moonshine).

Sekä hahmoja nimettäessä että heidän repliikkejään valitessa jää katsojan tulkinnan varaan, onko Hitlerin tai El Risitasin hahmon tarkoitus edustaa videon tekijän henkilökohtaista kantaa käsiteltävään asiaan. Näiden hahmojen käyttö mahdollistaa sen, että videoissa voidaan käyttää esimerkiksi alatyylisiä kieltä, joka ei muuten sovi osaksi yhteiskunnallista keskustelua. Vaikka osa videoiden tekijöistä esiintyy sivustolla oletettavasti omalla nimellään, suuri osa videoista tehdään pseudonyymisti nimimerkin takaa.

Sanavalinnat ovat osassa videoita seksuaalissävytteisiä, etenkin asioita ja henkilöitä kritisoitaessa. Seksuaalista kuvastoa käytetään videoiden repliikkien tehokeinona etenkin käsiteltäessä eri etnisten ryhmien välistä kanssakäymistä. Seppo Knuuttila huomauttaa eri etnisten ryhmien välistä seksuaalisuutta käsittelevän kaskuaineiston kohdalla kuvastoon latautuneen sosiokulttuurisia merkityksiä: seksuaalisuuden teemasta on ”sekä vaiettava että puhuttava koomisen groteskissa sävyssä”. Eri etnisten ryhmien kohdalla käsittely on myös erilaista. (Knuuttila 1992, 244–246, 250.) Esimerkiksi yhdes- sä videoista viitataan rasistisessa diskurssissa käytettyyn oletukseen naisten halusta tulla ulkomaalaisten miesten hyväksikäyttämiksi laittamalla Traudl Jungen hahmo toteamaan tämä repliikissään (YouTube.com/Willie Moonshine). Aineiston yhteiskunnallisille meemeille on tyypillistä argumenttien kärjistäminen, mikä näkyy kielenkäytössä korostuneena toimijoiden vastakkainasetteluna, stereotyyppisinä ja nopeasti tunnistettavina määrittelyinä ja ilmaisuina sekä rasistisina ja seksuaalissävytteisinä puhetapoina.

Esimerkkiaineistoon rajautuu korostuneesti videoita, joiden kielenkäyttö on rasistista ja väkivalta- ja seksuaalissävytteistä. Nämä piirteet eivät kuitenkaan ole kaikkien näiden meemivideoiden yhteisiä piirteitä, eikä myöskään kaikkia poliittisia aiheita käsittelevien meemivideoiden yhteisiä piirteitä. Tietynlaisilla kielenkäytön valinnoilla, esimerkiksi rasistisen kuvaston käytöllä, voidaan puhutella tiettyä yleisöä. Meemillä ei tällöin ole tarkoitus saada laajalta yhteiskunnalliselta yleisöltä hyväksyntää, vaan sen sisällöllä esimerkiksi vahvistetaan maahanmuuttokeskusteluun liittyvää auktoriteettia yhden tietyn ryhmän sisällä. Toisaalta julkiseen keskusteluun suunnatuilla meemeillä politisoidaan yhteiskunnallisia aiheita tietyn ryhmän näkökulmista käsin.

Yksittäisiltä meemeiltä odotetaan tiettyjä ominaisuuksia ja sisältöjä, joiden hallinta tekee niiden käytöstä onnistunutta. Internetmeemien yleisinä piirteinä Shifman määrittää tavan käyttää aineistonaan tavallisten ihmisten ("ordinary people") aiheita, naureskelemisen maskuliinisuuden puutteille ("flawed masculinity"), huumorin, rakenteellisen yksinkertaisuuden ("simplicity"), toisteisuuden ("repetitiveness") ja hassunhauskat sisällöt ("whimsical content") (Shifman 2014, 74–76; Saarikoski 2016). Saarikoski huomauttaa näiden piirteiden esiintyvän myös Hitler-videomeemeissä, sillä videoiden keskipisteessä on Hitlerin hahmo kommentoimassa usein jokapäiväiseen elämään ja monesti myös maskuliinisuuteen liitettyjä vastoinkäymisiä humoristisesti ja odotuksenmukaista kerronnan rakennetta noudattaen. Videoiden rakenne meemin myötä on jo niin tuttu, että kohtauksen kulun tuntee, vaikka ei olisi koskaan nähnyt *Perikato*-elokuvaa. (Saarikoski 2016.) El Risitas -videoissa lähtökohta videon tunneskaalalla on hyvin erilainen, ja Borjan tarttuvan naurun lomaan on helppo laittaa monenlaiselle asialle ivaamista. Myös näissä videoissa rakenne on lähtökohtaisesti sama, ja videossa on avainkohtansa, joita hyödyntämällä kerrontaa rytmitetään. Erona näiden kahden meemin keskushahmon osalta on tietenkin se, että *Perikadon* Hitler on näytelty hahmo.

Meemien vetoavuuteen vaikuttaa myös se, herättävätkö ne tunteita. Tämä koskee niin positiivisia kuin negatiivisia tunteita, ja humoristinen sisältö voi samanaikaisesti herättää molempia. Humoristisen sisällön käytöllä vastuuta viestin tulkinnasta voidaan siirtää myös viestin vastaanottajalle. Huumoria ja koomista käytetään viestinnän keinona Knuutilan sanoin "ideologisesti ja moraalisesti jäykimpien todellisuuskäsitysten lähellä", ja tällaisia aiheita ovat esimerkiksi politiikka, uskonto ja seksi (Knuutila 1992, 17). Filosofin Jarno Hietalahti (2016, 45–46) huomauttaa huumorin olevan enemmän kuin vain vitsin pukemista sanoiksi: inhimillisen olomassaolon osana huumori on keino käsitellä kohdattuja ongelmia ja etsiä niihin ratkaisuja. Henkilön huumori ja arvot eivät kuitenkaan ole yksi yhteen sama asia, vaan todella "hirtehiselle" huumorille voi nauraa, vaikka omaa maailmankuvaa ei määrittäisi esimerkiksi erityisen ihmisvastainen asennoituminen (Hietalahti 2016, 50). Julkisessa keskustelussa käytetyt kommentit liittyen esimerkiksi maahanmuuttopolitiikkaan, tai valtion päättäjiä tapaamaan hoitaa pandemiaa, ovat keino kokeilla hyväksyttävyyden rajoja keskusteluissa. Reaktioiden, myönteisten tai kielteisten, herättäminen on huomion ja sitä kautta tietynlaisen auktoriteetin hankkimista keskustelussa.

Shifman lajittelee tarkastelemiensa meemivideoiden huumorille kolme tyypillistä piirrettä: leikillisyyden, epäsuhtaisuuden ("incongruity"), ja paremmuuden tunteen. Meemien leikillisuus näkyy siinä, miten niitä laaditaan tavallaan vastavuoroisena pelinä, jossa tietyillä esimerkiksi sisältövalinnoilla halutaan saada tietynlaisia reaktioita yleisössä aikaiseksi. Paremmuuden tunteen osalta huumoria voidaan luoda muun muassa nauramalla meemeissä esiintyville hahmoille. (Shifman 2014, 78–81.) Huumorin inkongruenssiin liittyen Hietalahti huomauttaa, että pelkkä asioiden yllättävä yhdistely ei välttämättä riitä humoristisen vaikutuksen aikaansaamiseen: *sopivassa inkongruenssissa* epäsuhta kahden, yleisesti toisiinsa liittymättömäksi katsotun asian välillä havaitaankin toimivan yhteen uudella tavalla (Hietalahti 2016, 19).

Tarkastelemieni videoiden epäsuhtaisuus näkyy muun muassa siinä, miten Hitlerin ostoslistalla on tyypillisiä päivittäistavaroita: Lidliin ei kannata mennä, koska sieltä olivat parhaat pakastepizzat viimeksi loppu. Vessapaperin loppuminen on ongelma, koska Hitler haluaisi syödä jalopenopizzaa, mutta sitä varten täytyy varautua aamun vatsavaivoihin. Bunkkeriin ei myöskään

saada asennettua bideetä tällä aikataululla. (YouTube.com/jase sguy.) Ongelman voi muodostaa myös tavoite päästä mökille Hankoon pääsiäisenä. Juomia ja muita tarvikkeita varten pitäisi ottaa peräkärri, koska esikunta pakkaa mukaan kaikenlaista ”pääsiäiskrääsää” oluiden lisäksi, mikä vaikeuttaa poliisin hämäämistä ja poliisilta pakenemista. (YouTube.com/Cosmic Jare.)

Myös El Risitas -videoiden kohdalla Borjan alkuperäinen kertomus ja myös hän itse henkilönä ovat epäsuhdassa meemivideoiden kertomusten kanssa, esimerkiksi hänen edustaessaan videolla suomalaista virkahenkilöstöä, joka toteaa ensin valehdelleensa varastossa ”jossain luolassa” olevan tarpeeksi suojaimia, mutta niiden saaminen käyttöön ei onnistu (YouTube.com/aapooa). Espanjaankin viitataan yhdessä aineiston videoista, jossa mainitaan Sevillassa rakennetun hyvän metron, minkä rakentamiseen liittyvistä kokemuksista HSL ei kuitenkaan ollut kiinnostunut (YouTube.com/Lumikane). Maininta Sevillasta on myös osa Borjan alkuperäistä kertomusta.

Humoristisiin sananvalintoihin ja epäsuhtaiseen asioiden yhdistelemiseen liittyy tapa kommentoida esimerkiksi raitiotietä ”hippijunana” ja Tampereen keskustaa raitiotien rakentamisen jälkeen ”pyöräilijöiden ja muiden hippien Mekkana” (YouTube.com/valtteri_j). Hippimäisyys yhdistetään myös *Muumi-laakson tarinoita* -sarjassa näkyviin tupakkatuotteisiin ja niistä keskusteluun: ”hippimäisen hiihtäjän” Nuuskamuikkusen nimessäkin jo mainitaan nuuska (YouTube.com/Jari Heinonen). Liioittelevana kielenkäyttönä voi olla esimerkiksi se, että hankitut suojanaamiot eivät kelpaisi edes ”lääkiksen sitsien rekvisiitaksi” (YouTube.com/Antti Leino). Lisäksi useissa videoissa on suoria viittauksia Hitleriin ja natsi-Saksaan, esimerkiksi väitteessä, jonka mukaan Hitler on itse keksinyt Volkswagenin (YouTube.com/Cosmic Jare).

Vainikka huomauttaa, että kaikki meemit eivät ole lähtökohdiltaan tarkoitettu humoristisiksi. Esimerkiksi hänen tarkastelemassaan Sad Frog/Pepe the Frog -meemissä keskeinen hahmo puhuttelee ilmaisuvoimallaan ja muuntautumiskyvyllään, jossa tunneskaala voi olla myös hyvin negatiivinen ja surullinen. Saman meemin eri kansallisissa ilmentymissä voi olla myös eronsa, ja esimerkiksi ”suomalaisen Sad Frog -meemin merkityspotentiaali ei kenties ole täysin sama kuin amerikkalaisella Sad Frog -meemillä, vaan suomalainen surullinen sammakkomeemi kytkeytyy tiiviisti juuri niihin keskusteluihin, joiden osana sitä useimmiten käytetään ja joiden pohjalta sen ilmaisuvoima ja siihen liittyvät merkitykset rakentuvat”. Vainikka painottaa, että meemien tulkinnassa huomioon pitäisi ottaa meemin konteksti, tunnerekisteri, muoto, tavoitteet ja rakennusaineet. (Vainikka 2016, 66.)

Aineistoni yhteiskunnallisesti suuntautuneiden meemien käyttövoima osana keskustelua nojaa vernakulaarin rekisterin hyödyntämiseen sisältöjä laadittaessa. Meemien tekijät osoittavat rekisterin tuntemustaan hyödyntämällä osaavasti eri hahmojen piirteitä ja rooleja valituissa meemikohtauksissa, lisäämällä niihin julkisesta keskustelusta poimittuja argumentteja ja käyttämällä meemikulttuurissa laajasti jaettuja piirteitä, kuten maskuliinisuutta ja huumoria. Näiden eri rekisterien tunnistaminen ja hyödyntäminen puolestaan synnyttävät vernakulaaria auktoriteettia – mitä paremmin rekistereitä on käytetty, sitä helpommin meemit löytävät yleisönsä. Kuten etenkin rasistisesti tai seksuaalissävytteisesti toimivat meemit osoittavat, yleisön löytämisellä ei aina tarkoiteta laajaa julkista yleisöä, vaan yhtä lailla vernakulaaria auktoriteettia rakennetaan alakulttuureissa ja ryhmittymissä, joilla on erilaisia poliittisia näkökulmia ja tavoitteita.

Yhteiskunnalliset näkökulmat meemivideoiden taustalla

Aineistoni meemivideoiden laatimiseen, niissä tehtyihin valintoihin vernakulaarin rekisterin käytöstä ja niiden tavoitteisiin saada auktoriteettia aiheesta käytävissä keskustelussa vaikuttavat niiden taustalla olevat yhteiskunnalliset näkökulmat. Näiden näkökulmien kehystämisenä toimii videoiden emotionaalinen rekisteri. Tunteiden roolia Twitteriä käyttävässä poliittisessa viestinnässä tarkastellut kansainvälisen politiikan tutkija Constance Duncombe huomauttaa, että some-alustan käytöllä sekä representoidaan että provosoidaan ja synnytetään tunteita. Tunteita synnyttämällä voidaan myös pyrkiä vaikuttamaan poliittisesti jopa valtioiden välisiin suhteisiin. Tietyille alustalle on ominaista odotukset siitä, miten keskusteluun osallistutaan. Esimerkiksi henkilökohtaisesta menetyksestä twiittaaminen kutsuu muita käyttäjiä osoittamaan myötätuntoa vastauksillaan twiittiin. Samoin vihamieliset twiitit saavat usein yhtä aggressiivisen vastaanoton, mutta toisaalta monia asioita käsitellään myös huumorin kautta. Twiittien koettu emotionaalinen autenttisuus toimii viestinnän voiman lähteenä. (Duncombe 2019, 413, 416–417, 420.)

Hitler kuulee -videoissa keskushahmon repliikkien kehyksenä on ensin tilanteeseen reagoiminen suuttumuksen ja vihan kautta. Videoiden loppua kohti tunnelma kuitenkin johtaa tilanteeseen alistumiseen – ”sota on hävitty”. Turhautumista kansalliseen poliittiseen päätöksentekoon voidaan käsitellä esimerkiksi globaaleihin ilmiöihin, kuten ilmastonmuutokseen, liittyvän keskustelun kautta. Yhdessä videoista tehdään vastakkainasettelua autoilun suosimisen ja joukko- ja kevyen liikenteen suosimisen välillä kiinnittämällä huomio suunniteltuihin tienkäyttömaksuihin: ympäristöystävällisyyden verukkeella korotetaan polttoainemaksuja ja käyttökustannuksia. Lisäksi Hitler kritisoi sitä, että ”selkä limassa” saa tehdä töitä, ja tämä on siitä palkkana. Videolla Hitler rinnastaa Suomessa tehdyn politiikan oletukseen kreikkalaisesta poliittisesta toiminnasta kommentilla siitä, että Kreikassa asiat olisivat hänelle paremmin, kun ”saisi loisia päivät pitkät vailla huolen häivää” ja lisää rahaa voisi tarvittaessa ”pummata” EU:lta. Videolla suomalaisia myös kritisoidaan ”hampaattomaksi kansaksi”. (YouTube.com/ruostekasa.) Videon lopun kehityskulkua myötäillen maalailaan muun muassa kuvaa valittua maahanmuuttopolitiikasta seuraavasta mahdollisesta kehityksestä kohti samanlaisia levottomuuksia kuin oletettavasti Ruotsissa ja Tanskassa on nähty (YouTube.com/News). Tilanteen välittömänä henkilökohtaisena ratkaisuna Hitlerille voi olla esimerkiksi vetäytyminen Kesärantaan, ja ne esikunnan jäsenet, joilla on nuuskaa, saavat tulla mukaan – nuuskan hinta kadulla on kaiken lisäksi ollut nousussa (YouTube.com/Antti Leino).

El Risitas -videoissa keskeinen emotio on huumori ja nauru, etenkin ironinen ja parodinen. Videoissa kuvaillut tapahtumat kehittyvät niin absurdiin suuntaan, että niille on pakko nauraa, hetken vakavoitumisesta huolimatta. Absurdilta tuntuvan tilanteen keskeisenä tekijänä voi olla esimerkiksi se, että Huoltovarmuuskeskuksen hankinnat tehtiin tietyiltä henkilöiltä: Suomen huoltovarmuus päättyy ”huijareiden käsiin yhdellä puhelinsoitolla”. ”Ulosotossa olemisen ammattilainen” pääsee ensisijaiseksi yhteistyötahoksi kunnollisesti valmistellun hankinnan sijaan. (YouTube.com/Tere Sammal-lahti.) Videossa, jossa El Risitas edustaa hankintoja tehnyttä viranomaista, hän tunnustaa, että eivät he edes tiedä, minne maksetut viisi miljoonaa ovat oikeasti menneet (YouTube.com/aapooa). Sama virkahenkilöstön, ja ohessa myös päätöstentekijöiden, taitamattomuutta kritisoiva ote on Länsimetroa käsittelevässä videossa. Tässä El Risitas taustoittaa hanketta siten, että vaik-

ka osaamista metrohankkeista ei olisikaan, aina voi kokeilla jättää ”härskin tarjouksen” hankkeen toteuttamiseksi. Lisäksi hankkeeseen voi ottaa mukaan kalliin ruotsalaisen konsultin. Hankkeen etenemisestä ja ongelmista ei tarvitse myöskään sanoa mitään julkisuuteen, kun vetoaa salassapitovelvollisuuteen: kaupunginvaltuuston ”puusilmät” eivät huomaa mitään. (YouTube.com/Lumikane.) Edelleen videoissa kommentoidaan yleisellä tasolla suomalaista lupalainsäädäntöä: ”Suomessa ei saa tehdä voileipää ilman hygieniapassia”, mutta kuitenkin viranomainen voi hankkia suojaimia ”puhelinmyyjiltä” (YouTube.com/Tere Sammallahti).

Vernakulaaria viestintää eivät sido samat eettiset käytänteet ja odotukset asiakielestä kuin institutionaalista viestintää. Vernakulaarissa viestinnässä on hyväksyttävämpää vedota suoremmin ”kansan” tunteisiin, ja sitä siltä usein myös odotetaan. Samalla tästä asemasta on mahdollista kritisoida virallisia tahoja, joiden edellytetään sitoutuvan tietynlaiseen viestintään. Virallisen median koettua tapaa yrittää vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen ja siihen liittyvää julkista keskustelua käsitellään useissa aineiston videossa. Yhdessä niistä kommentoidaan ohjelmien ikärajoihin liittyvää ohjeistusta. Nuorten-iltaa järjestävälle Hitlerille ilmoitetaan, että *Muumilaakson tarinoita* -ohjelma olisi kielletty lapsilta, koska Muumipappa polttaa kyseisessä sarjassa piippua. Hitler kritisoi ajankohdan julkista keskustelua tupakkatuotteiden näkymisestä muun muassa toteamalla, että tupakkaa on televisiossa poltettu aina. (YouTube.com/Jari Heinonen.) Yksittäisen tv-ohjelman ja siihen liittyvän keskustelun kommentoimisen ohessa voidaan kommentoida esimerkiksi YLE:n ohjelmistopolitiikkaa yleisesti ja ohjelmien kantaaottavuutta erityisesti (YouTube.com/Iltaurpot). Medioiden tapa käsitellä ajankohtaisia aiheita oli kommentoinnin kohteena myös Blankin tarkastelemissa meemeissä liittyen katastrofiuutisointiin: uutisten omaehtoinen käsittely meemien on samalla käsittelyn haltuunottoa uutismedioiden ”portinvartijoiden” hegemoniselta tiedonvälitykseltä (Blank 2013, 44). Median toimijoihin voidaan viitata myös suoraan nimellä esimerkiksi videossa, jossa onnistunut suojainkauppa olisi saanut hallitusta yleensä kritisoivan toimittaja Timo Haapalan kalpenemaan nopean toiminnan edessä (YouTube.com/Antti Leino).

Videoissa tuodaan esille asennoituminen niiden käsittelemiin aiheisiin muun muassa suorilla viittauksilla aiheeseen liittyvään yleisempään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Näiden kontekstuaalisten viittausten ohessa videoiden keskeinen tehokeino on niiden emotionaalinen rekisteri, joka sävyttää videoiden sisältöä ja aiheiden käsittelyä. Hitler kuulee -videoissa aiheen käsittelyä kehystetään kerronnallisella kaarella videoiden alun reaktiosta – Hitlerin yllättävästä tilannekehityksestä ja kohtausten tunnetusta henkisen romahtamisen hetkestä – tämän vuolaaseen kritiikkiin tapahtunutta kohtaan ja lopulta tilanteeseen alistumiseen. Lyhyemmät El Risitas -videot keskittyvät nauramaan asioille, joihin liittyvät piirteet muuttuvat entistä absurdimmiksi kertomuksen edetessä. Ennako-odotukset siitä, mitä tietyn meemin sisältöön kuuluu, toimivat ohjeena meemien emotionaalisten piirteiden suunnittelussa. Taitavasti käytettynä nämä odotukset auttavat meemin tekijää tavoittamaan haluamansa yleisön ja herättämään vastauksena toivomiansa tunteita.

Lopuksi

Artikkelissani tarkastelin kahta internetmeemiä, Hitler kuulee- ja El Risitas -videoita, esimerkkeinä laajasta ja monipuolisesta aineistokokonaisuudesta,

jossa populaarikulttuurin tuotteista tehdään osa monipuolista vernakulaaria eli omaehtoista ja virallisiksi koettujen instituutioiden ulkopuolista yhteiskunnallista kommentointia. Hitler kuulee- ja El Risitas -videomeemit, ainakin yleisimpien versioidensa osalta, ovat muodoltaan suhteelliseen pysyviä mutta sisällöiltään ja yhteiskunnalliselta asennoitumiseltaan erittäin vaihtelevia. Ne ovat myös esimerkkejä vernakulaarin hybridisyydestä: omaehtoiseen käyttöön otetusta kaupallisesta materiaalista, joka toisaalta on vaikuttanut siihen, miten uutta kaupallista materiaalia luodaan – meemit ovat entuudestaan tuttu sisältötyyppi internetin käyttäjille, ja siten hyödyksi myös markkinoinnissa.

Meemejä tehtäessä hyödynnetään vernakulaaria rekisteriä, jotta ne tulisivat huomatuiksi ja herättäisivät odotettuja reaktioita kohdeyleisöltään. Rekisterin osa-alueet, kuten videoiden tekemiseen valittu kielenkäyttö, yhteiskunnallinen kehystäminen ja asennoituminen sekä huumori, ovat esimerkkejä siitä, miten populaarikulttuurista tunnettu aineisto mahdollistaa luovan tavan kommentoida yhteiskunnallisia asioita. Valmista meemipohjaa hyödyntävälle, eikä niinkään uutta visuaalista aineistoa tuottavalle meemivideon tekijälle keskiöön nousevat kielenkäytön ja visuaalisten aineistojen kehystämisen piirteet. Hahmoja, heidän puhetapojaan ja heidän käsittelemiään aiheita määrittelemällä ja uudelleen kehystämällä videoiden tekijät voivat nopeasti ja yleisön tunnistamalla tavalla ottaa humoristisesti osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Tarkastelemani videomeemit ovat tunnettuja internetin käyttäjien keskuudessa. Niillä on vernakulaaria auktoriteettia jo tämän tunnettuuden myötä: videoiden jakaminen on vakiintunut tapa kommentoida ajankohtaisia asioita, ja meemeissä pohjana käytetyt kohtaukset ovat tunnistettavia, vaikka ei olisi nähnyt *Perikato*-elokuvaa tai Juan Joya Borjan alkuperäistä haastattelua. Tässä artikkelissa toin esille vain joitakin piirteitä näistä meemeistä. Tarkempia jatkokysymyksiä voisi olla esimerkiksi se, pyritäänkö meemeillä vaikuttamaan poliittisesti, ovatko ne yksilöllisen itseilmaisun muoto vai toimivatko ne mahdollisesti molemmissa funktioissa. Lisäksi Hitlerin ja El Risitasin hahmot tarjoavat kiinnostavan tulokulman tarkastella sitä, miten näiden hahmojen kautta voi käsitellä erilaisia asioita ja myös käyttäen kieltä, jota ei julkisessa keskustelussa pidetä sopivana. Voi kysyä, missä määrin esimerkiksi Hitler kuulee -videoiden Hitler edustaa hahmoaan ja missä määrin tämän hahmon uudelleensanoittajaa eli videon tekijää.

Lähteet

- Ahlgren, Tero (2018) *”Laittakaa siitä pätkä YouTubeen” Suomenkieliset Hitler kuulee... -videot videomeeminä ja nykyperinteen ja kerronnan muotona*. Pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Blank, Trevor J. (2013) *The Last Laugh. Folk Humor, Celebrity Culture, and Mass-Mediated Disasters in the Digital Age*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Dawkins, Richard (1976) *The Selfish Gene*. Oxford: Oxford University Press.
- Duncombe, Constance (2019) The Politics of Twitter: Emotions and the Power of Social Media. *International Political Sociology* vol. 13, 409–429.
- Hakamies, Pekka & Heimo, Anne (2019) Introduction. Teoksessa Pekka Hakamies & Anne Heimo (toim.) *Folkloristics in the Digital Age*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 8–25.
- Heimo, Anne & Koski, Kaarina (2014) Internet Memes as Statements and Entertainment. *FF Network* no. 44 (July 2014), 4–12.
- Hietalahti, Jarno (2016) *The Dynamic Concept of Humor. Erich Fromm and the Possibility of Humane Humor*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

Hitler Parody Wiki. Saatavilla: <https://hitlerparody.fandom.com/wiki/Hitler_Parody_Wiki> (linkki tarkistettu 14.4.2020).

Hitler Parody Wiki, History of Downfall Parodies. Saatavilla: <https://hitlerparody.fandom.com/wiki/History_of_Downfall_parodies> (linkki tarkistettu 14.4.2020).

Howard, Robert Glenn (2008) Electronic Hybridity: The Persistent Processes of the Vernacular Web. *Journal of American Folklore* vol. 121:480, 192–218.

Howard, Robert Glenn (2013) Vernacular Authority: Critically Engaging “Tradition”. Teoksessa Trevor J. Blank & Robert Glenn Howard (toim.) *Tradition in the Twenty-First Century: Locating the Role of the Past in the Present*. Utah: Utah State University Press, 72–99.

Howard, Robert Glenn (2019) Vernacular Authority Speaks for the Glock: Heterogeneous Volition in an Institutional Proverb. Teoksessa Pekka Hakamies & Anne Heimo (toim.) *Folkloristics in the Digital Age*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia, 73–91.

Know Your Meme, Spanish Laughing Guy / “El Risitas” Interview Parodies. Saatavilla: <<https://knowyourmeme.com/memes/spanish-laughing-guy-el-risitas-interview-parodies>> (linkki tarkistettu 14.4.2020).

Knuutila, Seppo (1992) *Kansanhuumorin mieli. Kaskut maailmankuvan aineksena*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Koski, Kaarina & Turtiainen, Riikka (2020) Vernakulaari verkossa. Vertaisuuden ilmaisemisen digitaaliset ulottuvuudet. *Elore* vol 27:1, 85–107. Saatavilla: <<https://journal.fi/elore/article/view/88834>> (linkki tarkistettu 12.11.2020).

McNeill, Lynne S. (2015) “The Internet is weird”. *Folkloristics in the digital age. FF Network* no. 47 (December 2015), 12–17.

Saarikoski, Petri (2016) “Laita natsi asialle ja mene itse perässä!” Hitler-videomeemien historia ja anatomia. *WiderScreen* 1–2/2016. Saatavilla: <<http://widerscreen.fi/numerot/2016-12/pista-natsi-asia-ja-anatomia/>> (linkki tarkistettu 14.4.2020).

Shifman, Limor (2012) An anatomy of a YouTube meme. *New Media & Society* vol. 14:2, 187–203.

Shifman, Limor (2014) *Memes in Digital Culture*. Cambridge, Massachusetts, London, England: The MIT Press.

TikTok.com/goals.johannes. Saatavilla: <<https://www.tiktok.com/@goals.johannes/video/6813259634187586822>> (linkki tarkistettu 15.4.2020).

Vainikka, Eliisa (2016) Avaimia nettimeemien tulkintaan. Meemit transnationaalina mediailmiona. *Lähikuva* 3/2016, 60–77. Saatavilla: <<https://doi.org/10.23994/lk.59500>> (linkki tarkistettu 12.11.2020).

YouTube.com/aapooa. Saatavilla: <<https://youtu.be/1kgGIMx9y4g>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Antti Leino. Saatavilla: <https://youtu.be/OIZF5Ue_zEo> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Cosmic Jare. Saatavilla: <<https://youtu.be/zvKQ-zwhjaY>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Grandiosa Suomi. Saatavilla: <<https://youtu.be/cM64xSLGA-0>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Helsinki Film Festival. Saatavilla: <<https://youtu.be/nfcfT2cHfno>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Iltaurpot. Saatavilla: <<https://youtu.be/5n-igEj43uQ>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Jari Heinonen. Saatavilla: <<https://youtu.be/vwzYNitUXE0>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/jase sguy. Saatavilla: <<https://youtu.be/xO66jSCz5Cw>> (linkki tarkistettu 25.5.2020)

YouTube.com/Julián Paredes. Saatavilla: <https://youtu.be/A_7-A16ZYC0> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Konna. Saatavilla: <https://youtu.be/ljw6drq_PLY> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Lumikane. Saatavilla: <<https://youtu.be/Tgypq-Sdrz8>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Master Sith. Saatavilla: <<https://youtu.be/meLpUdFVljs>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/News. Saatavilla: <<https://youtu.be/tbKiVelfbvs>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/ruostekasa. Saatavilla: <<https://youtu.be/7Ogsruhh1FM>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/SaruWaza. Saatavilla: <<https://youtu.be/WDiB4rtp1qw>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Tere Samallahti. Saatavilla: <<https://youtu.be/2bgiqteILZY>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/valtteri_j. Saatavilla: <<https://youtu.be/mlBTNc83gt8>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).

YouTube.com/Willie Moonshine. Saatavilla: <<https://youtu.be/zHYTFQuUPzU>> (linkki tarkistettu 25.5.2020).